

drag og Eftermiddagen anvendes, saavidt Veirliget tillader, til practiske Øvelser i Marken.

Efter bedste Overbeviisning kan jeg meddele Eleverne et godt Vidnesbyrd, baade i Henseende til Flid og Orden.

2.

Landoekonom C. W. Feddersens Indberetning

til det kgl. Landhuusholdnings-Selskab.

Af det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab blev der i 1842 tildeelt mig en Understøttelse af 100 Rbd., hvorved jeg saae mig i Stand til, paa Godsset Jannowitz i Lausitz at nyde Underviisning i den Kunst, at vande Enge. Ved min Tilbagekomst blev det betroet mig, i det forløbne Aar at lede Engvandingsarbejder i Ringkjøbing Amt. Dette Amt, hvorfra allerede tidligere var indkommet Forespørgsel til Rentekammeret efter Mænd, der kunde veilede Beboerne i deres Engforbedringer, er uden Tvivl det District af hele Danmark, der egner sig bedst til Engvandingsanlæg, og hvor Mangelen paa Foder er føleligst. Men tillige er dette Amt ogsaa af en saadan Bessaffenhed, at der med liden Umage og med i Forhold til Udbyttet ubetydelige Omkostninger kunne foretages Engvandingsarbejder, der ikke alene vilde bringe en enkelt Mand, men paa een Gang flere Gaardeiere, ja hele Sogne en uberegnelig Nytte. Da de fleste Beboere kun opdyrke de høie Jorder og lade de lavere Kjær og Enge

ligge uberørte, fordi de ere for befoftelige at opbyrke, faa er deraf en naturlig Følge, at der meget hyppigen, ja man kan næften fige alle Tider, er Mangel paa Foder. Havde Vesterlyden ikke sine Hedestrækninger, hvor han kan drive fit Dvæg ud om Foraaret, naar Foderet er fluppet op og Græsset endnu ikke er i Bært, havde han ikke den unge Lyng, som Surrogat for Hø, vilde det staae endnu daarligere med Landmanden, end det gjør. Var det da ikke Synd, om man længer lod de Aaer og Bække løbe ubenyttede deres gamle Bei, der, anvendte paa rigtig Maade, kunde bringe Velstand og Rigdom, der kunde frembringe udmærket Foder, hvor nu kun staaer Siv og Mos, og skabe grønne Enge, hvor nu den røde Lyng vorer i uoverstuelig Mængde.

Begyndelsen til at udbrede Engvanding er nu gjort og Lyften til denne saa anbefalelige Forbedring af Enge eller udyrket Land er stegen med de saa Resultater, som jeg i det forløbne Aar har seet mig i Stand til at frembringe. Naturligt er det, da Bonden jo dog forud er indtaget imod alle Afvigelser fra de ældgamle Metoder, at Engvandingen, omendstjøndt den ingenlunde er ubekjendt i Jylland, men kun i en meget ufuldkommen Tilstand, fandt mange Hindringer, der truede med ei engang at lade den faae Indgang i Amtet, i Særdeleshed da der kun ere saa Individier, der have Noget at sætte i Bøve paa en Forbedring af deres Landvæsen. Den første Mand, der overvandt disse Betænkeligheder og viste Tiltro til Sagen,

var Herr v. Hauch paa Leervanggaard, 1½ Mil fra Ringkjøbing. Her aabnede jeg min Virksomhed, ved at fore en Bæk, der havde tilstrækkeligt Vand, ovenfor en hidtilværende Eng op paa noget sandet Ugermark, der i mange Aar ikke havde været dyrket og kun frembragte daarlige Exemplarer af *festuca ovina* og enkelte Exemplarer af *nardus stricta*. Den omtrentlige Størrelse af dette Stykke Sandmark er 6 Tdr. Lands Udsead, og det har en jevn Skraaning fra Syd imod Nord, der tillod Udførelsen af et Hæng-Anlæg, hvilket af alle Arter Eng-Anlæg er det billigste, det bedste og det smukkeste. Allerede Anlæggelsen af Hovedtillægningsgroften, der blev trukken temmelig høit op paa Skraaning, loffede Mange til, for at betragte Arbeidet, og da Anlægget var færdigt, begyndte ogsaa Bestillinger til Eng-Anlæg at indfinde sig hos mig. Efter Vandets Bestaffenhed at slutte, som jeg brugte til dette Anlæg, maatte i samme Aar, som Anlægget blev udført, kunne ventes et Udbytte af det til Eng anlagte Stykke Land, og jeg troede at kunne love Hr. v. Hauch, at han i samme Aar idetmindste skulde erholde 6 à 8 Læs Ho af sin Vandingseng. Som allerede er sagt, var Landet magert og skarpt sandet; der foresandtes kun lidet og daarligt Græs, men meget sort Mos og mange for alle Vegetabilier blottede Steder. Som bekjendt indtraadte Vegetationen først silde i forrige Aar, og efterat Engen var vandet uden Ophor i 8 Uger, viste der sig endnu ikke noget Kjendetegn paa, at man med Nette kunde haabe en Afgrøde for samme Aar. Imid-

Iertid kom i Slutningen af Juli Maaned Hvidfløveren til Syne, der for aldrig var seet paa Marken og inden 2 Ugers Forløb dannede der sig et tæt Græsteppe af mange Slags Græsarter, hvoriblandt dog de Arter, der vore paa Sandmarker, og Hvidfløveren beholdt Dverhaanden. Istedetfor 6 Ræs Hø, som jeg idetmindste havde givet Hr. v. Hauch Udsigt til, beholdt han 12 Ræs, der saaledes paa nogle faa Daler nær indbragte ham de Penge, hele Anlægget havde kostet. Den skarpe Sandmark havde faaet et fra sin tidligere Bestaffenhed saa forskjelligt Udseende, at Folk, der kom reissende for at bese Engen, ikke vare at bevæge til at troe, at Bandingsengen havde været af samme Slags, som den Mark, der laae ovenfor Hovedtillædningsgrøften. Alle disse lykkelige Omstændigheder, nemlig, at Bandet ved behørig Afnivellering havde kunnet føres op paa Skraaningen, at Anlægget havde været billigt og Udbyttet saa tidligt og stort, hidroge ei lidet til at frembringe Lyst hos Folk, og disse ventede ikke længe med at bringe mig i Activitet. I Sommerens Løb udførte jeg nu flere smaa Anlæg hos forskjellige af Amtsbeboerne, der dog, førend de skred videre frem, først ønskede et Prøveanlæg, for at de selv kunde overbevise sig om Sagens Rigtighed og derved have Sikkerhed for, at de ikke kastede deres Penge bort til noget Unyttigt. Saaledes udførte jeg hos Hr. Fenger paa Breininggaard i forrige Sommer og Efteraar et Eng-Anlæg paa et Areal af henved 11 Tdr. Land, hvoraf noget allerede i det forløbne Aar gav et godt

Udbytte; den største Deel bliver derimod først bevandet i dette Aar. Dette hele Anlæg var tildeels naturligt Hæng-Anlæg, Fladt-Anlæg og kunstigt Hæng-Anlæg. Endvidere udførte jeg et Fladt-Anlæg paa en 4 à 5 Tdr. Land hos Hr. Justitsraad Fjellstrup paa Sindingsgaard; da der imidlertid af denne selv allerede tidligere var udført et lignende Anlæg paa samme Sted, bestod mit Arbeide kun i at istandsætte det gamle. Paa Elafonsborg arbejdede jeg i 4 à 5 Uger; da det imidlertid var i Høstet og mange Mennesker udfordredes her til, saa gik Foretagendet kun langsomt fra Haanden. Vandet til dette Anlæg maa tages fra en Bæk, der har sit Udløb i Skjærn-Aa, og som bliver brugt til den derværende Fabrik for Udvare. Da denne Bæk, ifald det hele Foretagende skulde realiseres, maatte tages temmelig høit oppe imod dens Kilder, saa var Følgen, at Hr. Elafon først maatte kjøbe Vandet af sin Nabo, der tillige forlangte Skadesløsholdelse for den Groft, hvori jeg maatte føre Bækken til Engen; dog blev Hovedtillægningsgroften ikke færdig i det foreløbne Aar, og Arbeidet maa paabegyndes i dette Aar igjen. Vandet, der skal gøres til en Bevandingseng, er en Strækning, der ligger langs med Bredden af den store Aa, som løber til Fabriken. Da denne Strimmel Land imidlertid er høiere ude ved Nakanten end indad til, var det nødvendigt, at jeg anlagde Dæmninger, til at føre Vandet ud paa de høieste Steder, hvilket Arbeide medtog en meget lang Tid. Naar jeg nu undtager et Par Steder ved to Vandmøller,

hvor jeg anlagde ubetydelige Vandingsenge, og nogle i Amtet foreløbigen optagne Nivellementer, har jeg beskrevet min Virksomhed i Ringkjøbing Amt for afvigte Aar.

Størrelsen af det Land, hvorpaa jeg i Ringkjøbing Amt har fuldendt Engvandingsanlæg, er tilfammen- taget kun nogle og tyve Tønders Udsæd. Da de udførte Anlæg størstedelen vare iværksatte efter Landets naturlige Bestaffenhed uden Planering, maatte det synes ubegribeligt, at der i et Tidsrum af 8 Maaneder ikke er indtaget et større Areal til Vandingseng, end det beskrevne. Jeg veed intet andet at svare hertil, end at det har været mig umuligt at frembringe et større Resultat, af følgende Grunde:

1) Af Mangel paa Lyft hos de forskjellige Beboere, idet der gik en lang Tid hen med smaa ubetydelige Arbejder, hvormed jeg først ligesom maatte tilvinde mig Folks Tiltro, for siden at kunne overtale dem til Udførelsen af Eng-Anlæg, der kunde bringe Resultater, hvilke vare nogen Beføstning værd, i Stedet for at spille Tid og Penge paa smaa Vandledninger til faa og ubetydelige Hvider i flade Enge eller deslige intetsigende Arbejder, til liden Gavn saavel for Eieren selv, som ogsaa for mig, der af al Magt maatte stræbe efter, ved et betydeligere Arbejde at bringe Engsagen i nogen Anseelse. Af Mangel paa Lyft og Tiltro til Sagen var det ogsaa, at de Fleste, der endelig besluttede sig til at lade paabegynde et saadant Arbejde, dog først vilde forsøge det selv ved et

lille Prøveanlæg, og disse Prøveanlæg hos den ene og den anden af Amtets Beboere udfordrede mangfoldige Reiser og mange Underhandlinger, førend jeg endelig fik Frihed til at begynde min Virksomhed.

2) Af Mangel paa Arbeidere, idet jeg paa ingen Steder i Ringkjøbing Amt har havt flere end 5 Arbeidere, hvoraf i det høieste kun 2 vare at bruge til den virkelige Udførelse af Engarbeidet selv, de andre derimod maatte benyttes til at trille Jord, udfylde Smaahuller og til deslige Arbeider, som kun udfordre Iden Kunst og Færdighed. Grunden til at jeg kun erholdt saa faa Arbeidere, hvilket dog var aldeles imod Eierens egen Fordeel, idet Engvandingsmesteren altid blev ham dyrere end Arbeiderne tilsammentagne, var tildeels Mangel paa Eone til at holde flere, men ogsaa paa mange Steder Mangel paa Arbeidere selv, idet Markarbejderne naturligviis maatte gaae deres sædvanlige Gang.

3) Endnu maa jeg henregne som Grund for Forsinkelsen af Engarbejdernes Fremme i Ringkjøbing Amt, at det 2 Gange hændte sig, først i Juni Maaned og siden i September, at jeg paa 2 forskjellige Steder til en bestemt Tid var bestilt at komme for at lede Vandingsanlæggene, men fik Afbud en Dag førend min Ankomst var bestemt. Hermed indtraadte en Standsning paa flere Uger i min Virksomhed, og jeg søgte derfor udenfor Amtet at nytte denne Tid hos dem, der ønskede at lade udføre lignende Arbeider.

Da der alt tidligere fra forskjellige Steder i Thi-

sted Amt var gjort Forespørgsel hos mig, om min Tid tillod mig, at gjøre en Reise derop, saa fandt jeg nu, ved disse uforudsete Afbrydelser i min Virksomhed i Ringkjøbing Amt, Veilighed dertil og optog til 2de forskjellige Tider paa en Gaard i Thisted Amt de foreløbige Nivellementer til et Bændingsanlæg.

Til 1ste Novbr. sluttede jeg min Virksomhed i Ringkjøbing Amt og gif til Thyland for at eftersee den praktiske Udførelse af det Bændingsanlæg paa Gaarden Trup, der tilhører Cand. theol. Sørensen, hvortil jeg i Sommermaanederne havde udført de dertil nødvendige Forarbejder, hvilket Foretagende saa sildre paa Aaret formedelst det ustadige Veir upaatvivelig ikke vilde have lykkedes mig. Ved den Naadighed og Tiltro, som Hr. Sørensen ydede mig, saae jeg mig i Stand til, i Løbet af 5 Uger at udføre et Bændingsanlæg af henved 40 Tdr. Vands Udsæd, hvilket kun mangler Indlæggelsen af nogle faa smaa Sluser, for aldeles at være sluttet.

Ved dette Anlæg, der var udført i en Stil, der maatte vække Opmærksomheden for denne vigtige Sag hos dem, der saae det, aabnede jeg mig en ny Vej i Thisted Amt for min Virksomhed, hvilket ogsaa strax viste sig, da jeg allerede imod Slutningen af mit Ophold paa Trup modtog Indbydelser til at lede Bændingsagerne hos forskjellige Mænd. Vist er det, at der kun ere faa Bændløb i Thisted Amt, i Sammenligning med Ringkjøbing Amt, dog findes der enkelte Aaer og en ikke ubetydelig Mængde af Bække. Da

Landet er stærkt couperet og Vandløbet meget rivende, saa er det desto lettere at benytte paa Brinker og Bakker, hvor Udbyttet af Hø ved Bandingsenge altid vil være større end paa fladt beliggende Strækninger. Da Landet end ydermere er af en saa bakket Natur, kan der ogsaa, naar Mangel paa Vand udfordrer det, meget lettere indrettes Reservoirer, hvilke man paa de Tider, da Engene lide mest af Tørke, kan anvende for at forebygge en fuldkommen Henviisning af Engplanterne.

Iblandt de Mænd, der have ønsket min Beileddning ved deres Eng-Anlæg, ere Hr. Skibsted fra Djernæs og Hr. Neergaard paa Ulstrup; den sidstnævnte er i Besiddelse af en stor Aa, der uden Tvivl vil kunne benyttes til Banding af den Eng, den gennemløber. Besidderen af Djernæs derimod kan kun benytte et mægtigt Kildevæld, der udspringer fra en Bakke i hans Mark. Deslige Veiligheder findes der utallige af i Thisted Amt og jeg vilde vel kunne virke noget Gavnligt ogsaa i dette Amt, om min Stilling engang kunde blive saaledes, at det var mig muligt at opholde mig der i længere Tid.

Hvad Omkostningerne angaaer, som hver enkelt Mand har maattet yde for at faae en Bandingseng bragt i Stand, saa har Beløbet, efter de naturlige Omstændigheder, paa de forskjellige Steder ogsaa været af en forskjellig Størrelse. Dog har jeg i forrige Aar ikke udført et Bandingsanlæg, hvorved Beføstningen for 1 Td. Land har oversteget et Beløb af 12 Rbd.